

ThLic. Mgr. Lenka Makovcová-Demartini

Bedřich Vašek a „křesťanská sociologie“ v kontextu formování sociální nauky Církve v první polovině 20. století. Implikace pro 21. století

Posudek školitele

Práce je významným příspěvkem k dějinám české teologie dvacátého století. Původním tématem práce byla postava a teologie Bedřicha Vaška, téma však bylo rozšířeno na širší oblast jeho působení.

Zabývá se historickým obdobím a historickou postavou do značné míry neprobádanou, totiž zejména dobou mezi dvěma světovými válkami.

Dochází k některým významným závěrům. Např. že obor katolické či křesťanské sociologie v určitém období ve čtyřicátých letech 20. století prakticky zanikl a dočkal se svého obnovení až po určité době, v 2. polovině 20. století, ovšem už v době jiné, postmoderní.

Terminologicky není snadné jeho vývoj sledovat, protože i fakticky jeho vývoj nepřehledný byl. Projevuje se to na samotném označení oboru: Křesťanská sociální nauka, katolická sociální nauka, *social gospel*, sociální nauka církve, křesťanská nebo katolická sociologie a její vztahy k obecné neboli profánní sociologii a k sociální nauce církve, ...

Významné je, že autorka sleduje i mezinárodní vývoj nauky i činnosti samotného Bedřicha Vaška, který měl mnoho kontaktů se zahraničím. Autorka sledovala Vaškovy zahraniční kontakty, zejména s teologií a sociologií v USA či ve Velké Británii.

Autorka studovala texty publikované i nepublikované nacházející se zejména v archivech v Olomouci a ve Vídni. Seznam literatury má přes pět stránek a uvádí použitou literaturu částečně v cizích jazycích.

Velkou pozornost věnuje autorka metodice své vlastní práce, takže čtenář je průběžně informován o metodách autorčina výzkumu a o jejích myšlenkových pochodech.

Významným myšlenkovým proudem a oficiálním přístupem katolické církve v daném období byla novoscholastika. Ta znamenala „zamrznutí“ katolické teologie na těžko udržitelných pozicích různých oborů teologie z důvodů teologicky neobhajitelných, ovšem přesto hájených, a to spíše z důvodů politiky církve a jejího opozičního postavení vůči rychle se rozvíjícímu „světu“ i světu teologickému a vědeckému.

Autorka nepřejímá a nevykládá nekriticky Vaškovy postoje, nýbrž vidí i jejich stinné stránky a metodicky nedostatečnou argumentaci. Např.:

„Aby však bylo možno legitimně interpretovat, co je ono „přirozeně řádné, uspořádané a normální“, je třeba současně brát v úvahu výsledky empirického bádání sociálních věd (tj. nejen obecné sociologie, ale také sociálních dějin, sociální psychologie a dalších) v konkrétním dobovém a lokálním kontextu a vyhodnocovat je. Požadavek tohoto *ověřování* (i ze strany církevního magisteria) se však stal požadavkem až o několik desetiletí pozdějším (viz kap. 7.), v dané době musela být podobná myšlenka – nejen Bedřichu Vaškovi – zcela cizí. Když náš myslitel postuluje, že je třeba „ověřovat“, má na mysli ověřování pouze v tom smyslu, nakolik odpovídá či neodpovídá nauce Církve, což je argument jak metodologicky chybný, (Tzv. argumentace kruhem) tak také nedostatečný ve smyslu sociologie, tj. i *křesťanské/katolické sociologie*.“ (s. 241n)

Je ovšem otázka, zda skutečně teprve po desítkách let byly „změněné podmínky doby i ... prohloubené teologické předpoklady, jež umožňují současným *katolickým sociologům*

překonání nedostatků, jimž se nemohl ve své době vyhnout náš autor“. (s. 242) Vždyť přece to nebyly pouze „změněné podmínky doby“, jež umožnily mnoha teologům svobodné myšlení a vyjadřování, nýbrž možná právě jejich svobodné myšlení umožnilo, že se změnilly podmínky doby, jež ono bádání umožnily.

Otázkou je, zda a jak má být dnes hodnocen postoj Vaška a jeho současníků, zastánců křesťanské sociologie, a to i z hlediska toho, že jako akademický obor zanikla a byla pak později znovu vzkříšena. Vašek nebyl primárně teoretik, jeho nauka měla praktické pastorační zaměření, ovšem teoreticky a akademicky zvládnutou (křesťanskou) sociologii považoval za *conditio sine qua non* i pro praktickou sociální činnost. (s. 246) Sociologie se však nevěnuje reformě společnosti ani reformě svědomí člověka a tím se od profánní sociologie křesťanská sociologie distancovala a logicky jako akademický obor postupně zanikla. Bylo by namísto klást si otázku, do jaké míry byl Vašek opravdovým sociologem a do jaké míry byl křesťanským sociologem, tedy zastáncem disciplíny, kterou obecná sociologie v určitém období neuznávala.

Převládající trend v tehdejší profánní sociologii však Vašek kritizoval zvláště proto, že se zaměřovala na empirická a statistická šetření, odmítala brát do úvahy etická hodnocení, a tak nenabízela možnost nápravy společnosti. (242 n)

Souhrmně lze tedy říci, že se Bedřich Vašek v rámci vědecké disciplíny *křesťanské sociologie* dané doby projevoval odborně a kompetentně, jeho hlavní zájem byl „pracovati o zdokonalení společnosti, o pokrok v aktivování a usměrňování sil přetvářejících společnost k stavu čím dále dokonalejšímu.“ (s. 246; VAŠEK, Bedřich. *Doba úzkostí a varu*. Předmluva, nečíslováno.) *Křesťanská sociologie* chtěla toto redukované pojetí překonat, jejím nedostatkem však bylo nikoli to, že přijímá poznatky z oblasti nadpřirozené a předkládá je pomocí rozumově spekulativní metody, ale že rozumově spekulativní teologické postuláty přijímala jako neměnné a neověřovala je žitou společenskou praxí. (s. 245)

Autorka poukazuje na to, že mezi vírou a vědou legitimně existuje dialog. To je ovšem stav v současné době, v době postmoderní. Vašek takový vztah vědy a víry nehledal. Víra se měla legitimizovat ne v reálné praxi, ne ve vědě, nýbrž v nauce církve. Je tedy těžko hledat analogickou konfrontaci v současné vědecké a informační postmoderní době. Přesto věda i víra, teologie, nacházejí v současné době poněkud překvapivě společnou řeč.

Práce sleduje „statické i dynamické prvky působení Církve v dějinách.“ (s. 27) Z hlediska současnosti je třeba konstatovat, že onen statický prvek, který našel významnou oporu právě v novoscholastice, se stal brzdou vývoje a působení církve po velkou část 20. století. Jeho zhodnocení a zhodnocení současného stavu působení církve však není předmětem této práce, jak její autorka potvrzuje: „v první části metodicky odhlížíme od současného stavu vědění a bádání“. (s. 29) Bylo by ovšem třeba objasnit, jakou roli při tom hraje prvek teologie, náboženství, víry v konfrontaci s nenáboženskými sociologickými metodami a jak je onen prvek víry z jejich strany přijímán a zároveň jak se katolická sociální nauka vyrovnává se sociologickým systémem obecné sociologie.

Autorka předkládá konkrétní praktický návrh: „na teologických fakultách v současnosti vyučovaný obor *křesťanské sociální etiky* se do určité míry překrývá s oborem *křesťanské sociologie*; chybí v něm pak právě ona sociologická dimenze.“ (s. 322) Poukazuje na význam doplnění studia teologie studiem sociologie. Studenti by se tak mohli cítit více kompetentní pro pastorační v současné situaci.

V závěrečné kapitole práce „přináší pohled na změny, které umožnily návrat katolické perspektivy do sociologie v 80. letech dvacátého století“. (s. 26) Práce „akcentuje vztah teologie a sociologie, což lze nahlížet také v širším kontextu vztahu mezi náboženstvím a

vědou. Na nutnost tohoto dialogu v současné společnosti upozorňuje také papež František v encyklice *Laudato si* z roku 2015.“ (s. 321; FRANTIŠEK. *Laudato si*, 2015, čl. 62. Praha: Paulínky, 2015.)

Práce má některé formální nedostatky, zejm. ve formulacích některých tvrzení, je však přesto dobře čitelná.

V celkovém hodnocení lze konstatovat, že práce je významným příspěvkem k diskusi o vztahu vědy a víry z hlediska 1. poloviny 20. století i z hlediska současného a o vztahu obecné sociologie a katolické sociologie, jak je jí rozuměno v předválečném období a v době po II. vatikánském koncilu.

Práci by prospělo, kdyby se její autorka více zabývala hodnocením dob minulých, což bylo obtížné v nich, ale je snadnější v době současné.

Práci doporučuji k obhajobě.

V Praze 5.9.2022

Libor Ovečka